

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

בס"ד, גליון תרכה, פרשת שמיני, תשפ"ה

מאת: יצחק בירך דסקל – דיין ומורה צדק

טל: 03-5740046 y.b.daskal@gmail.com

משפט (רלה, כב) "השכור, מקחו מקח וממכרו ממכר ומתנותיו קיימות. ואם הגיע לשכרות של לוט, והוא העושה ואינו יודע מה עושה, אין מעשיו כלום והרי הוא כמו השוטה" ע"כ.

הנה מבואר ששיכור שאינו יודע מה עושה הרי הוא כשוטה. ולפי זה, אם באמת נדר כשלא ידע מה עושה, פטור מנדר צדקה. אלא שיש לברר האם בנידון דידן פטור, כיון שיש עד שטוען שידע, ולא היה שיכור, האם חייב לשלם.

העולה מזה: שיכור שאינו יודע מה עושה, אין מעשיו כלום. ולפי זה, מי שנדר צדקה כשלא ידע מה עושה פטור מנדר צדקה.

גבאי, או עד אחד, או שני עדים, מעידים שנדר צדקה, והנתבע מכחיש.

בתחלה נברר מה הדין כאשר הגבאי תובע מאחד צדקה לבית הכנסת, בטענה שהלה נדר צדקה, והלה טוען שלא נדר. ובכן, אם אין לגבאי עד, והגבאי תובע אותו על פי עצמו, אינו נאמן, כיון שהגבאי נוגע בעדות, שרוצה כסף לקופת בית הכנסת, ואינו נאמן כלל. לכן בנידון זה בודאי אינו נאמן.

אבל יש לברר מה הדין אם העד המעיד אינו גבאי, האם חייב לשלם. והנה עד אחד אינו נאמן בממון, אבל מחייבו שבועה, כמבואר בכתובות (פז, ב) וז"ל הגמרא "כתבי: לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת, לכל עון ולכל חטאת הוא דאינו קם אבל קם הוא לשבועה, ואמר מר: כל מקום שהשנים מחייבין אותו ממון, אחד מחייבו שבועה" ע"כ. ובעוד מקומות. מכל מקום הני מילי אם יש תובע, אבל כשעד אחד אומר לחבירו שחייב קרבן, והלה מכחישו, אין עד אחד נאמן כלל, כדאיתא ביבמות (פז, ב) ובעוד מקומות, וכן פסק המחבר ביורה דעה (קכז, א) שבדבר שאינו בידו אין עד אחד נאמן אם הלה מכחישו. אבל אם הגבאי היה תובע, ומביא עד אחד שהלה נדר צדקה לבית הכנסת, היה הנתבע חייב להשבע כנגד העד. ואם היה מביא שני עדים, היה הנתבע חייב לשלם על פי שני עדים.

נמצינו למדים, שאם גבאי תובע אחד שנדר צדקה לבית הכנסת, והלה מכחיש וטוען שלא נדר, אם אין לגבאי עד, בודאי אינו נאמן, דהגבאי הוא נוגע בעדות. ואם עד אחד שאינו גבאי, אמר לחבירו שנדר צדקה, והלה מכחישו, והגבאי לא תובע, פטור, דאין עד אחד נאמן באיסורים כשהלה מכחישו. ואם יש גבאי שתובע, ויש לגבאי עד אחד שמעיד

גבאי שתובע מאחד שנדר צדקה, והלה טוען שהיה שיכור

ובו יבואר: א. האם גבאי נאמן כעד אחד, לתבוע ממון צדקה. ב. מה הדין אם גבאי תובע מתפלל על פי עד אחד שנדר צדקה, והלה מכחיש שלא נדר. ג. מה הדין, אם יש לגבאי שני עדים שהלה נדר, והלה מכחיש. ד. מה ההבדל בין אם הנתבע טוען שלא נדר, או שטוען שהיה שיכור כלוט, ולא זוכר מה היו מעשיו. ה. בטוען שלא נדר, האם אומרים מיגו שהיה טוען שהיה שיכור, כנגד עדים, או כנגד עד אחד.

הנידון

"גבאי בית הכנסת פנה אלי לאחר פורים, ואמר לי שעלי לשלם מאה שקלים שנדרתי בפורים לבית הכנסת, אמרתי לו שאני לא זוכר שנדרתי, ואם נדרתי הייתי שיכור, הגבאי טוען שלא הייתי שיכור, ואני חייב לשלם. מה הדין".

תשובה

פטור לשלם, כיון שהנתבע מכחיש, ואין לגבאי דין עד אחד לחייב שבועה, כי הוא נוגע בעדות. ואפילו היו שני עדים מלבד הגבאי, יש לפטור, אם טוען שהיה שיכור, דדלמא לא דקדקו בדבר, אלא אם כן מעידים העדים שבדקוהו היטב, ולא היה שיכור.

ביאור התשובה

דין שכור שנדר צדקה

קודם נבאר דין שיכור שנדר צדקה. והנה גרסינן בעירובין (סה, א) "שיכור מקחו מקח וממכרו ממכר, עבר עבירה שיש בה מיתה - ממיתין אותו, מלקות - מלקין אותו, כללו של דבר: הרי הוא כפיקח לכל דבריו, אלא שפטור מן התפלה כו", אמר רבי חנינא: לא שנו אלא שלא הגיע לשכרותו של לוט, אבל הגיע לשכרותו של לוט - פטור מכולם" ע"כ. הנה מבואר, ששיכור שהגיע לשכרות של לוט פטור ממלקות ומיתה. וגדר שיכור שהגיע לשכרות לוט, מפורש בתורה (בראשית יט, לג. לה) שאינו יודע מה עושה, וכן פסק המחבר בחושן

בינת המשפט

ענייני ממונות אקטואליים

אבל אם יש רק עד אחד שנדר, והלה מכחיש שלא נדר, לכאורה יש להאמינו נגד העד אחד שלא ישבע, במיגו שהיה טוען שהיה שיכור, אבל באמת הוא מחלוקת ראשונים, אם אומרים מיגו לפטור משבועה, והמחבר פסק שאין אומרים מיגו לפטור משבועה, והרמ"א מביא יש אומרים שאומרים מיגו לפטור משבועה. וז"ל המחבר והרמ"א בחושן משפט (רצו, א) "אחד המפקיד או המשאיל או המשכיר את חבירו בעדים או שלא בעדים, דין אחד יש להם, כיון שהודה זה מפי עצמו שהפקיד בידו או שהשאילו או שהשכירו, הרי זה נשבע שבועת השומרים, שאין אומרים מגו לפטור משבועה, אלא לפטור מלשלם. וי"א דאמרינן מגו לפטור משבועה, אלא שאין זה מגו טוב לכן לא אמרינן ליה (טור בשם הרא"ש ור"ן ר"פ הנשבעין והמגיד פ"ב דשכירות) "עכ"ל.

פירוש, המפקיד אצל חבירו בלא עדים ותבע המפקיד את הפקדון, יכול השומר לטעון להד"ם, והיה נאמן ללא שבועה, ולפי זה אם מודה שהפקיד בידו, אבל טוען שנאנסה, יש לומר שנאמן לומר שנאנסה, במיגו שהיה טוען שלא הפקיד בידו והיה פטור אף משבועה, בזה נחלקו המחבר והרמ"א אם אמרינן מיגו. למחבר אין אומרים מיגו לפטור משבועה, וחייב שבועת השומרים, והרמ"א מביא יש אומרים שאומרים מיגו לפטור משבועה. ולפי זה, בנידון דידן, אם הגבאי תובעו על פי עד אחד וטוען שלא נדר, יהיה מחלוקת המחבר והרמ"א, אם אמרינן מיגו שהיה טוען שהיה שיכור להפטר משבועה של עד אחד. ולמעשה יש לפשר, כיון שבלאו הכי לא משביעין היום.

העולה מזה: באופן שיש שני עדים שנדר, אינו נאמן שלא נדר במיגו שיטען שהיה שיכור, דאין מיגו כנגד שני עדים. ואם יש רק עד אחד שנדר, והלה מכחיש שלא נדר, נחלקו הראשונים האם אומרים מיגו לפטור משבועה, והמחבר פסק שאין אומרים מיגו לפטור משבועה, והרמ"א מביא יש אומרים שאומרים מיגו לפטור משבועה, ויש לפשר.

דינים העולים:

- א. שיכור שאינו יודע מה עושה, אין מעשיו כלום. ולפי זה, מי שנדר צדקה כשלא ידע מה עושה, פטור מנדר צדקה.
- ב. אם הגבאי תובע אחד שנדר צדקה לבית הכנסת, והלה מכחיש וטוען שלא נדר. אם אין לגבאי עד, בודאי אינו נאמן, דהגבאי הוא נוגע בעדות. ואם עד אחד שאינו גבאי, אמר לחבירו שנדר צדקה, והלה מכחישו, והגבאי

שהלה נדר, חייב הנתבע שבועה [ועיין להלן מה שכתבנו בדין זה]. ואם יש שני עדים חייב לשלם.

העולה מזה: אם הגבאי תובע אחד שנדר צדקה לבית הכנסת, והלה מכחיש וטוען שלא נדר. אם אין לגבאי עד, בודאי אינו נאמן, דהגבאי הוא נוגע בעדות. ואם עד אחד שאינו גבאי, אמר לחבירו שנדר צדקה, והלה מכחישו, והגבאי לא תובע, פטור, דאין עד אחד נאמן באיסורים, כשהלה מכחישו. ואם יש גבאי שתובע, ויש לגבאי עד אחד שמעיד שהלה נדר, חייב הנתבע שבועה. ואם יש שני עדים חייב לשלם.

טוען הנתבע שהיה שיכור, ולא זוכר מה שנדר

עכשיו נבוא לבאר נידון דידן. והנה לפי המבואר לעיל, לכאורה גם בנידון דידן יהיה אותו הדין. אבל באמת נראה, שבנידון דידן גם אם יש שני עדים לגבאי, פטור הנתבע לשלם, כיון שהנתבע אינו טוען שלא נדר, אלא טוען שהיה שיכור ואינו זוכר. לפיכך אפילו אם יש שני עדים שטוענים שלא היה שיכור, יש ספק גדול אם יכולים להוציא ממנו ממון, כי שמא היה באמת שיכור, וטעו, וחשבו שאינו שיכור, לפיכך, כדי לחייבו, יש רק דרך אחת, שהעדים יעידו שחקרוהו ובדקוהו היטב שלא היה שיכור, באופן זה יתחייב הנתבע לשלם על פי שני עדים, או שבועה על פי עד אחד.

העולה מזה: גבאי שתובע על פי שני עדים, שנדר לבית הכנסת, והנתבע טוען שהיה שיכור, אם העדים מעידים שבדקוהו היטב ולא היה שיכור, חייב לשלם, אבל אם לא מעידים שחקרוהו ובדקוהו היטב, אינו חייב לשלם.

מדוע בטוען שלא נדר אינו נאמן במיגו שהיה שיכור

ולפי זה יש לדקדק, מדוע באופן שטוען שלא נדר, אינו נאמן במיגו שהיה טוען אולי נדרתי, אבל הייתי שיכור כלוט, שלא יודע מה מעשיו. והנה באופן שיש שני עדים שנדר, אינו נאמן שלא נדר, במיגו שהיה טוען שהיה שיכור, דאין מיגו כנגד שני עדים, כמבואר בבבא בתרא (לג, ב), וכן פסק המחבר וז"ל (חושן משפט קמ, ו) "(הנותן קרקע לאחד בעדים וחזר והחזיק בה), אפילו אם החזיק הנותן ג' שנים בחצר לאחר המתנה, אינו נאמן לומר: טעות סופר הוא (במתנה), מגו דאי בעי אמר תחלה: חזרתי ולקחתי ממנו, מ"מ עכשיו שטוען: טעות סופר הוא, אין זה אלא מכחיש את העדים, וקיימא לן דמגו במקום עדים לא אמרינן" עכ"ל.

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

ד. באופן שיש שני עדים שנדר, אינו נאמן שלא נדר, במיגו שיטען שהיה שיכור, דאין מיגו כנגד שני עדים. ואם יש רק עד אחד שנדר, והלה מכחיש שלא נדר, נחלקו הראשונים האם אומרים מיגו לפטור משבועה, והמחבר פסק שאין אומרים מיגו לפטור משבועה, והרמ"א מביא יש אומרים שאומרים מיגו לפטור משבועה, ויש לפשר.

לא תובע, פטור, דאין עד אחד נאמן באיסורים, כשהלה מכחישו. ואם יש גבאי שתובע, ויש לגבאי עד אחד שמעיד שהלה נדר, חייב הנתבע שבועה ולמעשה יש להתפשר. ואם יש שני עדים חייב לשלם.

ג. גבאי שתובע על פי שני עדים, שנדר לבית הכנסת, והנתבע טוען שהיה שיכור, אם העדים מעידים שבדקוהו היטב ולא היה שיכור, חייב לשלם, אבל אם לא מעידים שחקרוהו ובדקוהו היטב, אינו חייב לשלם.

